

Mülteci Akımını Belirleyen Faktörlerin Makro Ekonomik Panel Veri Analizi (Ortadoğu ve Türkiye)

Esra Kabaklı¹

Selçuk Üniversitesi

Öz

Bu çalışma mültecilerin komşu ülkelere göçünü belirleyen makro ekonomik faktörleri değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği rakamlarına göre 2011 mart ayında Suriye’de iç savaşın başlamasından itibaren Mayıs 2016 itibari ile 4.8 milyon Suriyeli mülteci Ortadoğu ve yakın çevresine göç etmiştir. Suriyeli mültecilerin en yoğun bulunduğu ülkeler Türkiye, Ürdün, Lübnan ve Irak olarak sıralanabilir. 1991-2014 yıllarına ait verilerle Suriyeli mülteci nüfusunu en fazla barındıran (Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak, Suudi Arabistan, Fas, Tunus ve Mısır) ülkelere ait veriler 2011 Suriye iç savaşına kukla değişkeni eklenerek analiz edilmiştir. İsrail, İran Filistin, Katar, Umman, Yemen, Cezayir ve Bahreyn gibi Suriye’ye komşu ya da yakın çevre Ortadoğu ülkeleri veri yetersizliği nedeniyle analize dâhil edilememiştir. Panel Ortalama Grup ARDL analizi mültecilerin komşu ülkelere göçünü belirleyen makro ekonomik faktörleri belirlemede kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Mülteciler, İşsizlik, İşgücü Piyasası, Panel Veri Analizi

Macro-Economic Determinants of Refugees Surge: Panel Data Analysis (Middle East and Turkey)

Abstract

This paper aims to assess macroeconomic determinants and shaping factors of refugees to neighboring countries. As of May 2016, nearly 4.8 million registered Syrians have sought refuge in the Middle East and the around the world according to the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) since the onset of the conflict in Syria (March 2011). The largest numbers of Syrian refugees are located mostly in the Turkey, Jordan, Lebanon and Iraq. The data between 1991-2014, belonging to the countries which have high population density of Syrian refugees (Turkey, Lebanon, Jordan, Iraq, Saudi Arabia, United Arab Emirates, Morocco, Tunisia, Egypt) is analyzed with using dummy for 2011 Syrian conflict. The countries Israel, Iran, Philistine, Qatar, Oman, Yemen, Algeria and Bahrain cannot be added to model due to lack of the data. Panel Mean Group ARDL analysis is used to examine the macro economic determinants of refugees into neighboring countries.

Keywords:

Refugees, Unemployment, Labor Market, Panel Data Analysis

¹ Dr. Selçuk Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, Kampüs Konya, etasli@selcuk.edu.tr

Suriye’de Arap Baharının getirdiği rejim karşıtı gösterilerin ardından, 2011 yılının Mart ayında Daraa’da 15 gencin rejim karşıtı duvar yazıları ile patlak veren ve günümüze kadar etkileri devam eden gelişmeler dünyanın en büyük mülteci akımını ve insani krizini başlatmıştır. Yarım milyon insanın öldüğü ve milyonlarca Suriyelinin göç etmek zorunda kaldığı iç savaş, çocuk nüfusun yarısını eğitimsiz bırakmıştır. İç savaşın maliyetinin Suriye için 2015 yıl sonu itibarıyla toplamda 254.7 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir (SCPR, 2016). 2016 yılına ait son verilerle, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine göre Suriye’de yaşanan çatışmalar sonucunda dünyada toplam 4.8 milyon Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Türkiye, geçici koruma altına alınan 2.5 milyon Suriyeli ile dünyada birinci sıradadır.

Tarihinin hiçbir döneminde bu kadar mülteciyi barındırmamış olan Türkiye için Suriyeli mülteciler politik ve ekonomik açıdan büyük sorunlar oluşturmuştur.² Genel olarak mültecilerin komşu ülke ekonomisi açısından işsizlik, enflasyon gibi olumsuz etkiler getirmesi beklenmektedir. Özellikle işgücü piyasası açısından mültecilerin komşu ülke işsizlik oranı, iş gücüne katılım oranı, gençlerde işsizlik oranı , kayıt dışı istihdam ile ücretler üzerinde etkileri olmaktadır.

Çalışmada 1991-2014 yıllarına ait verilerle Suriyeli mültecilerin yoğun olarak bulunduğu; Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır, Birleşik Arap Emirliği, Suudi Arabistan, Tunus ve Fas gibi ülkelerde savaşın başladığı 2011 yılı ve sonrasına kukla değişkeni eklenerek mülteci akımını belirleyen faktörler ölçülmektedir. Yöntem olarak Panel ARDL (Havuzlanmış Otalama Grup Tahmincisi) analizi kullanılmaktadır.

Literatür

Göç ekonomisi ve göçün makroekonomik belirleyicileri üzerine yazılmış çalışmalar ve literatür hala gelişme aşamasındadır. Bu konuda yapılan çalışmalara göre insanların göç etmesinin ardında yatan nedenler ekonomik problemler ve politik istikrarsızlığı içeren diğer

faktörlerden çok savaş, iç savaş ve çatışmalardır. (Schmeidl, 1997; Moore ve Shellman, 2004).

Mültecilerin ev sahibi ülkelerin kamu bütçesine ve kamu hizmetleri üzerinde yarattığı baskı, zayıf büyüme, kalabalıklaşan nüfus, artan suç oranları ve toplum içinde huzursuzluk gibi olumsuz sonuçları bulunmaktadır (Hein,1993: Murdoch ve Sandler ,2002 , Whitaker, 2002, Gomez et al 2010). Mültecilerin ev sahibi ülkede toplam gıda talebini artırması sonucunda yükselen gıda fiyatlarının ve kiralara , fiyat endeksini artması reel ücretlerin düşmesine neden olacaktır. Ancak ilgili ülke mülteci kamplarına gelen uluslararası gıda yardımları bu fiyat artışlarının törpülenmesinde önemli bir etkidir (Alix-Garcia ve Saah 2010).

Mültecilerin komşu ülke işgücü piyasaları üzerinde yarattıkları sonuçları inceleyen literatüre baktığımızda iki farklı görüş bulunmaktadır. Bu çalışmaların çoğu göçün ev sahibi ülke işgücü piyasası üzerinde az etkisi ya da hiç etkisinin olmadığı sonucuna varmıştır. (Dustmann, Glitz, and Frattini, 2008; Borjas, 2013). Diğer taraftan literatürdeki mültecilerin etkilerinin önemli olduğunu düşünen çalışmalar iş gücünü iki farklı gruba ayırmışlardır. Ev sahibi ülke çalışanlarına rakip olan ikame işgücü ve vasıfsız işlerde istihdam edilen tamamlayıcı işgücü. Mültecilerden eğitilmiş, dil bilen, beceri kabiliyeti yüksek olanlar göç ettikleri ülkedeki işgücünün istihdam edileceği işlerde rakip olur ve işgücü arzını artırarak ülkedeki yerli istihdamın azalmasına, ücretlerin düşmesine neden olur. İkame işgücünün yerli istihdam ve ücretler üzerinde etkisi olumsuzdur. Ancak mültecilerin içinde eğitim seviyesi düşük, dil bilmeyen ve vasıfsız olanları düşünüldüğünde yerli işgücüne tamamlayıcı bir şekilde istihdam edilirler. İnşaat sektöründe ve tarımda istihdam edilen tamamlayıcı işgücü işçilik maliyetlerini azaltır, üretimi ve verimliliği artırarak yerli işgücünün daha vasıflı işlerde çalışmasını ve ortalama ücret seviyesinin artmasını sağlarlar. Çocuk bakımı ve temizlikte istihdam edilen tamamlayıcı işgücü yerli kadınların işgücüne katılım oranlarını artırabilir (Wolla,2014).

Göçün belirleyicilerini ölçen son dönem çalışmalar (Clemens, 2011, Kim ve Cohen 2010, Hoti, 2009) demografik, coğrafik ve sosyal değişkenlerinde mülteci oranının belirlenmesinde önemli olduğunu belirtmiştir. Kim ve Kohen (2010) çalışmalarında 17 sanayileşmiş ülkenin verileriyle 1950-2007 yılları arasında değişkenlerin

² Türkiye’de yer alan Suriyeliler geçici koruma statüsünde ,Türkiye “açık kapı politikası” çerçevesinde “geçici koruma” sağlayarak kabul etmiştir. Bu durum başta İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1951 Cenevre Anlaşması olmak üzere uluslar arası hukuk ilkeleriyle uyumlu bir politikadır. Resmî olarak Mülteci statüsü taşımayan Suriyeliler için çalışmanın bütününde kolaylık olması için mülteci terimi kullanılmaktadır.

logaritmik formunu kullanarak analiz edilmiştir. Bağımlı değişken olarak göçmen nüfusu alınırken, bağımsız değişken olarak, ev sahibi ve göç veren ülkenin nüfusları, birbirlerine olan fiziki uzaklık ile bebek ölüm oranları, yaşam beklenti süresi gibi değişkenler alınmıştır. Sonuçlara göre sosyal ve tarihi belirleyicilerin mülteci akımının şekillenmesinde çok küçük bir etkisi olmasına rağmen demografik ve coğrafik faktörlerin daha büyük etkisi olmaktadır.

Son ve Noja, 2000-2010 yılları arasındaki verileri kullanarak yedi orta Avrupa ülkesinden (Polonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovak Cumhuriyeti, Litvanya, Romanya ve Bulgaristan) giden göçmenlerin makroekonomik belirleyicilerini analiz etmiştir. Açıklayıcı değişkenler, enflasyon, işsizlik, nüfus yoğunluğu, doğumda yaşam beklentisi, gini katsayısı, eğitim düzeyi, bebek ölüm oranı ve aylık ücretler kullanılmıştır. Modele göre işsizlikteki %1 artış göçmen stoğunda %0.654 azalışa yol açmaktadır. İş kaybı ve azalan gelir başka bir ülkeye göç etmeyi zorlaştırmaktadır. Ancak düşük gelirli kesim için aylık ücretlerde meydana gelen artış göç için gerekli imkanın sağlanmasına olanak verebilir. Gini katsayısı ile ölçülen gelir eşitsizliğindeki %1 artış göç stoğunu %0.155 artırırken, gelirden meydana gelen artış göçü %0.346 oranında azaltmaktadır.

Veri ve Metodoloji

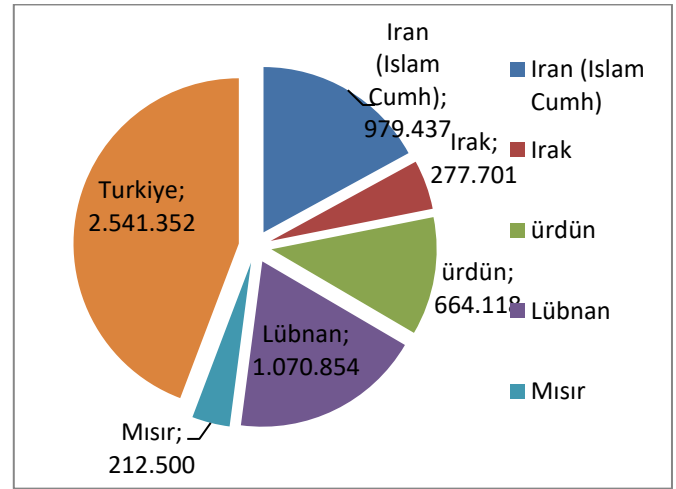
Bu çalışmada mülteci akımını belirleyen makroekonomik faktörleri araştırmak için daha önce Son ve Noja (2012), Fakih ve İbrahim (2016), Mayda (2005) makalelerinden farklılaştırılarak mülteciler ve iş gücü piyasası değişkenleri ile makroekonomik aktiviteyi ölçen büyüme ve kişi başına gelir arasındaki uzun dönemli ilişkinin tespiti amaçlanmıştır. Bu uzun dönem fonksiyon aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

$$\frac{Mülteciler}{Nüfus} = -\beta_0 + \beta_1 İssizlik_{it} + \beta_2 İşgücükKT_{it} + \beta_3 GSYH_{it} + \beta_4 Büyüme_{it} + \beta_5 Kukla_{it} + u_{it} \quad (1)$$

Burada işsizlik : işsizlik oranı , İşgücü KTO: işgücüne katılım oranı , GSYH: Kişi başına düşen GSYH (2005 sabit

fiyatları (\$) cinsinden) , Büyüme: GSYH büyüme oranı , alt indis t zaman periyodunu, alt indis i kesit verilerini yani ülkeleri göstermektedir. Mültecilerin nüfus içindeki orijini Suriyeliler olarak ayrılamamıştır. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği yıllar itibarı ile ülkelere gelen mülteci ve sığınmacı rakamlarını uyruklarına göre vermektedir ancak bazı ülkeler ve yıllar için serilerde süreklilik esası sağlanmamıştır. Bu nedenle bütün veriler Dünya Bankası (Worldbank databank) istatistiklerinden elde edilmiştir.

Şekil 1. Mültecilerin Seçilmiş Ülkelere Göre Dağılımı 2015 (Tüm uyruklara göre)

Kaynak: UNCHR, 2015 yılı Global Mülteci İstatistikleri

Panel Birim Kök Testi

Panel veri analizinde kullanılan değişkenlerin durağan olması yani serini ortalaması, varyansı ve ortak varyansının zamanla beraber değişmemesi sabit kalması gerekmektedir (Gujarati, 2009)

Bu çalışmada Maddala ve Wu (1999) ile Pesaran (2007) testi almak üzere iki ana panel birim kök testi (ikinci kuşak panel birim kök testi) gerçekleştirilmiştir. Panel birim kök testinde ortak birim kökün varlığına dair boş hipotez test edilmektedir. Serilerin durağan olup olmadığı yüzde 5 anlamlılık düzeyi için belirlenen testler çerçevesinde araştırıldığında Tablo 1'deki sonuçlara ulaşılmıştır.

KABAKLARLI / Mülteci Akımını Belirleyen Faktörlerin Makro Ekonomik Panel Veri Analizi...

Tablo1. Panel Birim Kök testi

Yöntem		Maddala ve Wu (1999)		Pesaran (2007)	
Ho : Birim kök var		Chi Square İstatistiği	Olasılık	Zt Bar İstatistiği	Olasılık
İşgücü	Sabit	13,63	0,96	1,68	0,95
	KTO	Sabit ve Trend	14,68	0,68	-2,88
GSYH(kişi başı)	Sabit	7,31	0,99	1,16	0,87
	Sabit ve Trend	26,74	0,08	0,33	0,63
İşsizlik Oranı	Sabit	16,04	0,20	-0,18	0,42
	Sabit ve Trend	24,21	0,14	-1,93	0,02
Büyüme	Sabit	84,49	0,00	-1,11	0,13
	Sabit ve Trend	67,11	0,00	0,67	0,75
Mülteci Oranı	Sabit	10,86	0,90	2,91	0,99
	Sabit ve Trend	9,99	0,93	4,5	1,00

Yapılan ikinci nesil panel birim kök testleri sonucunda değişkenlerin hepsi düzeyde durağan olmayıp farklı trend ve trendsiz seçeneklerine göre çoğu I(1) yani birinci farkta durağan hale geldiği tespit edilmiştir.

Tablo 2. Yatay Kesit Bağımlılık Testi

Test	İstatistik	Olasılık değeri
LM	110.1	0.0000
LM adj*	17.7	0.0000
LM CD*	0.91	0.36

H0: Cov(ui,t,ujt) = 0 bütün t ve i'ler için.

İkinci aşamada birimler arası korelasyonun varlığı yatay kesit bağımlılığı araştıran testler ile araştırılmıştır. Bu testler sonucu boş hipotez reddedilmiş yani birimler arasında yatay kesit bağımlılığı olmadığı kabul edilmiştir.(LM CD olasılık değeri =0,36 ve H0 kabul edilir)

Panel Eş Bütünleşme Testi

Çalışmanın bu kısmında mülteciler ve iş gücü piyasası değişkenleri ile makroekonomik aktiviteyi ölçen büyüme ve kişi başına gelir arasındaki uzun dönemli ilişkinin tespiti amaçlanmıştır. Panel ARDL (Havuzlanmış Ortalama Grup Tahmincisi) eş bütünleşmenin tespitinde kullanılmaktadır. Panel ARDL modelinin uzun ve kısa dönem katsayıları aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Shwarz Bilgi kriteri ile Model: ARDL(2, 2, 2, 2, 2) gecikme uzunluğu seçilmiştir.

Tablo 3. Panel ARDL (Havuzlanmış Ortalama Grup Tahminci)

Model: ARDL(2, 2, 2, 2, 2)				
Değişken	katsayı	Std. hata	t-ist	olasılık.*
Uzun Dönem Denklemi				
İşsizlik oranı	0.003205	0.003164	1.012886	0.3137
İşgücü KTO	-0.061998	0.007154	-8.665687	0.0000
Kişi başı GSYH	-0.019600	0.002390	-8.202125	0.0000
Büyüme	-0.001882	0.000532	-3.538562	0.0006
Kukla	0.139733	0.020177	6.925476	0.0000
Kısa Dönem Denklem				
Hata Düzeltme katsayısı	-0.172187	0.139688	-1.232658	0.2208

Hata düzeltme tahmincisinin parametresi, analiz sonucuna göre negatif ancak anlamlı değildir (prob 0,22). Kısa dönemde mülteciler ile işgücü piyasası ve ekonomik aktivite arasında meydana gelen uzun dönem denge değerleri arasındaki fark yani dengesizlik giderilmemektedir. Uzun dönem katsayılar incelendiğinde işsizlik oranı dışındaki katsayılar istatistiksel açıdan anlamlıdır. Uzun dönemde mülteciler ve örneklem ülke gurubunun değişkenleri,

işgücüne katılım oranı, büyüme ve kişi başına düşen GSYH arasında, negatif bir ilişki bulunmaktadır. Kukla değişken 2011 yılı için Suriye iç savaşını temsil etmektedir. Pozitif ve anlamlı olması savaşın komşu ülkelere olan mülteci akımını artırdığını göstermektedir.

Sonuç

Tarihin en dramatik iç savaşının yaşandığı 2011 yılı kukla değişken olarak kabul edilerek, seçilmiş Ortadoğu ülkeleri ve Türkiye ekonomisi için mülteci akımının şekillendirilmesinde belirleyici makroekonomik faktörler araştırılmıştır. Kısa dönemde mülteciler ile işgücü piyasası ve ekonomik aktivite arasında meydana gelen uzun dönem denge değerleri arasındaki fark yani dengesizlik giderilmemektedir. Uzun dönem katsayılar incelendiğinde işsizlik oranı dışındaki katsayılar istatistiksel açıdan anlamlıdır. Uzun dönemde mülteciler ve örneklem ülke gurubumuzun değişkenleri (işgücüne katılım oranı, büyüme, kişi başına düşen GSYH) arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Kukla değişken 2011 yılını Suriye iç savaşını temsil etmektedir. Pozitif ve anlamlı olması savaşın komşu ülkelere olan mülteci akımını artırdığını göstermektedir. Kukla değişkeni savaşın Türkiye ve analize katılan Ortadoğu ülkelerinin barındırdığı toplam mülteci sayısı üzerinde anlamlı ve pozitif etkisini göstermektedir.

Türkiye açısından baktığımızda Suriyelilerin çalışma izni 2016 yılında gelmiştir. Çalışma izni ile beraber Suriyeliler yerli işçilerin yerine kayıtlı istihdamda da ikame edebileceği için, yerli nüfus ve Suriyeliler arasındaki emek ikamesinin daha da kuvvetlenmesi ve bu durumun, Türkiye’de uzun dönemde işsizlik oranını artırması beklenmektedir. Ancak Dünya Bankası’nın geçtiğimiz yıl yayınladığı bir raporda Suriyeli sığınmacıların kayıt-dışı istihdamda çalışmasının, yerli nüfusu kayıt-içi istihdamaya yönelttiği, bu nedenle Türklerin maaşlarında oluşan bir artıştan söz etmiştir. Analizimizde veri orak 1991-2014 yıllarını aldığımız için son paragraftaki bilgiler sadece güncel yorumlar olup bilimsel kanıtı gelecek yıllarda test edilebilir.

Kaynakça

- Alix-Garcia, J. Ve Saah, D. 2010. "The effect of refugee inflows on host communities: Evidence from Tanzania." *The World Bank Economic Review*, 24 (1): 148–170
- Balkan ,B ve Tumer S (2016) . "Immigration and Prices: Quasi-Experimental Evidence from Syrian Refugees in Turkey ". TCMB Working Paper NO: 16/01
- Carpio , X ve Wagner M (2015) "The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market" Policy Research Working Paper , World Bank 7402.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği UNHCR,www.
<http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=52> erişim. 10.08.2016
- Borjas, G. (2003). "The labor demand curve is downward sloping: Reexamining the impact of immigration on the labor market." *Quarterly Journal of Economics*, 118 (4): 1335–1374.
- Borjas, George (2013). "The Slowdown in the Economic Assimilation of Immigrants: Aging and Cohort Effects Revisited Again," NBER Working Papers 19116, National Bureau of Economic Research, Inc.
- Domar Gujarati (2009).Temel Ekonometri (Eçv. Ü Şenesen ve G Şenesen) Ayhan Matb.İstanbul
- Dustmann, Christian Glitz, Albrecht ve Frattini, Tommaso (2008) "The Labour Market Impact of Immigration "CREAM Discussion Paper No 11/08.
- Gomez, M.P., Christensen, A., Araya, Y.Y. and Harild, N. 2010. "The Impacts of Refugees on Neighboring Countries: A Development Challenge." *World Development Report No. 2011, The World Bank*
- Hein, J. (1993). "Refugees, immigrants, and the state." *Annual Review of Sociology* 19: 43–59.
- Moore, W. and Shellman, S. (2004). "Fear of persecution: Forced migration, 1952–1995." *Journal of Conflict Resolution* 48 (5): 723–45.
- Murdoch, J. and Sandler, T. (2002) Civil wars and economic growth: A regional comparison. *Defence and Peace Economics* 13 (6): 451–464.
- Schmeidl, S. (1997). "Exploring the causes of forced migration: A pooled time-series analysis, 1971–1990." *Social Science Quarterly* 78 (2): 284–308
- Son, L ve Noja G (2012) A macroeconometric panel data analysis of the shaping factors of labour emigration within the European Union *Theoretical and Applied Economics Volume XIX (2012), No. 11(576), pp. 15-30.*
- Syrian Centre for Policy Research, SCPR (2016),SCPR-report-Confronting-fragmentation-2015-EN.pdf
- Whitaker, B.E. (2002). "Refugees in Western Tanzania: The distribution of burdens and benefits among local hosts." *Journal of Refugee Studies* 15 (4): 339–358.
- Wolla, Scott A., (2014). "The Economics of Immigration: A Story of Substitutes and Complements," *Page One Economics Newsletter, Federal Reserve Bank of St. Louis, pages 1-5, May.*